

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Zprávy z poboček

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 7 (1962), No. 2, 122--[125a]

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139736>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1962

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Zpráva terminologické komise pro matematiku

Ve schůzi konané dne 5. ledna 1962 pojednala terminologická komise o dosavadní práci a o perspektivním plánu další činnosti.

Komise pracovala od října 1958 v tomto složení: s. *J. Holubář* (předseda), s. *K. Havlíček*, s. *F. Hradecký* (zapisovatel), s. *M. Jelínek*, s. *E. Kraemer* a později s. *J. Sedláček*. Do února 1959 zpracovávala definitivní znění Názvů a značek školské matematiky. V té době projednala všechny připomínky došlé k původnímu elaborátu názvů a značek, který byl připravován v komisi JČMF za předsednictví s. akad. *Vl. Kořínka* už od roku 1954 a který byl předložen k diskusi širší matematické veřejnosti.

Komise pojednala o každém hesle názvů a značek a rozhodla se zřetelem k připomínkám o jejich konečném znění. Přitom navázala kontakt s terminologickou komisí fyziky při JČMF. Dále podle návrhu *J. Štastného*, spoluautora učebnic pro hospodářské školy, doplnila hesla z finanční matematiky a rejstřík vypracovaný s. *F. Hradeckým*. Předseda komise celý elaborát přehlédl, opatřil úvodem a připravil do tisku. Elaborát vydalo se souhlasem ministerstva školství a kultury Státní pedagogické nakladatelství koncem roku 1959. Tyto Názvy a značky školské matematiky jsou závazné pro školy všeobecně vzdělávací a odborné.

V roce 1961 byla terminologická komise rozšířena o slovenské soudruhy, které doporučil Slovenský výbor JČMF. Jsou to soudruzi: *Karol Rován*, *Milan Kolíbiar*, *Valter Šeda* a *Tibor Šalát*. V programu rozšířené komise se jedná o rozdílech mezi slovenskými termíny užívanými ve školské matematice se zřetelem k zavedeným a schváleným termínům českým. Slovenští soudruzi zpracují nejdříve podle českých Názvů a značek školské matematiky z r. 1959 slovenský elaborát názvů a značek, a to tak, že Ústav slovenského jazyka při SAV přeloží za spolupráce slovenkých matematiků české názvy a značky do slovenštiny. Pak bude moci slovenská skupina pracovníků poskytnout terminologické komisi při JČMF v Praze celý zmíněný elaborát k projednání. Slovenské znění má být hotovo asi do června 1962.

Další úkol, který terminologická komise při JČMF plánuje do příštích let, je zpracování české a slovenské frazeologie školské matematiky. Komise naváže za tím účelem nejprve styk s autory učebnic matematiky a deskriptivní geometrie pro všeobecně vzdělávací a odborné školy; požádá je, aby podali své návrhy frází užívaných v připravovaných učebnicích terminologické komisi při JČMF. Při zpracovávání návrhu frazeologie se dále počítá s účastí expertů z řad vysokoškolských a středoškolských učitelů matematiky, pracovníků vědeckých ústavů a s projednáním elaborátu s širší matematickou veřejností.

Josef Holubář

Zprávy z poboček

Brno

Přednášky pořádané pobočkou v druhém pololetí 1961:

1. Zahraniční hosté:

21. 9. promluvil profesor Sorbony *P. Dubreile* v přednášce „Automorphismes intérieurs d'un demi-groupe“ o vlastnostech jistého zobecnění známého pojmu vnitřního automorfismu na případ polorup: vztah $y = axa^{-1}$ pro konjugované prvky je při definici tohoto automorfismu nahrazen vztahem $ya = ax$ (v němž již inverzní prvek nevystupuje).

6. 10. seznámil posluchače s některými svými výsledky z teorie ploch v prostoru s absolutním útvarem složeným ze dvou mimoběžek profesor sofijské university *B. L. Petkančin* v přednášce nazvané „Über die Differentialgeometrie der Regelscharen in der zweiachsigen Geometrie“.

11. 10. přednášel profesor university v Bukurešti *G. Vrănceanu* na téma „Groupes linéaires discrets“ o kanonickém tvaru matic generujících konečné grupy pohybu prostoru E_n .

1. 11. byla uspořádána přednáška prof. *H. Schuberta* z university Martina Luthera v Halle „Über ein Randwertproblem der Potentialtheorie für den beiderseits unendlich langen Kreiszyylinder“. V této přednášce z aplikované matematiky shrnul prof. Schubert své výsledky týkající se matematické formulace důležitých problémů aerodynamiky (obtékání křídla).

13. 11. promluvil profesor *Dolapčiev* z university v Sofii na téma „Pohyb kapaliny a transport kapaliny indukovaný Kármánovými vírovými cestami“; v přednášce uvedl a objasnil matematické zpracování některých fyzikálních otázek uvedeného oboru dovolující přímé experimentální ověření.

28. 11. profesor *G. Asser* z university v Greiswaldu ukázal ve své přednášce „Über die Theorie der Algorithmen“ úzké vztahy mezi některými známými i nově zavedenými pojmy teorie Markovových i Postových algoritmů, teorie rekurzivních funkcí a teorie Turingových strojů.

2. K oslavě osmdesátých narozenin prof. dr. *Josefa Zahradníčka* uspořádala pobočka přednášku *R. Košťála* „Vlastnosti frekvencí spřažených elementů“ s demonstracemi, které zajistila katedra fyziky Vyššího vojenského učiliště ve Vyškově. Přednáška — navazující svým obsahem na dílo prof. Zahradníčka — měla slavnostní ráz a velkou účastí charakter členské schůze.

3. Těžiště vlastní odborné práce pobočky záleželo opět v pořádání tradičních diskusí o nových pracích brněnských matematiků a v pořádání rozhovorů o pracích brněnských fyziků. Na tomto fóru byly prosloveny přednášky:

16. 10. *M. Sekanina*: Poznámka k teorii grafů,

23. 10. *O. Litzman*: Některé neřešené problémy teorie matic a komb. topologie,

30. 10. *M. Fendrych*: Programování v symbolických adresách,

6. 11. *R. Karpe*: Usměrněné variace a kombinace,

13. 11. *K. Koutský*: Několik problémů z elementární geometrie,

20. 11. *F. Šik*: Konečně generované úplné l -grupy,

27. 11. *O. Kowalski*: O jistých relacích ve svazech s násobením,

4. 12. *V. Kudláček*: Subdirektní součty lineárně uspořádaných okruhů,

1. 12. *F. Neuman* a *M. Sekanina*: Ekvivalentní systémy a homeomorfní topologie,

19. 10. *A. Vašíček*: K odvození vzorců pro odraz a průchod světla tenkou kovovou vrstvou,

9. 11. *Z. Knittl*: Amplitudový princip reverzibility v optice,

23. 11. *J. Sládková*: Narůstání vrstev křemíku při zahřívání,

7. 12. *F. Šuráň*: Rozbor vibračního spektra molekul typu Y_3X-XY_3 ,

14. 12. *B. Vlach*: Spirální růst krystalů.

V červenci 1961 uspořádala pobočka ve spolupráci s ÚDVU kurs pro okresní metodiky a poradce pro matematiku v Boskovicích. Zúčastnilo se ho 35 posluchačů, kteří ocenili vhodný výběr a přednes látky (neúplná čísla, exponenciální a logaritmické funkce, logaritmické pravítko, geometrická místa bodů, trigonometrie pravoúhlého trojúhelníka), způsob jejího procvičování i pečlivou organizační přípravu kursu. Kurs vedli s. *Jaromír Maláč* a s. *J. Pírek*.

Ve spolupráci s ÚDVU byly pořádány i další dvě přednášky pro učitele středních škol.

Činnost pobočky se řídila usneseními ze dvou výborových schůzí konaných 19. 10. a 21. 12. Na jejich programu bylo především sledování příprav pobočky k oslavám výročí Jednoty a z toho vyplývající směrnice pro další práci a organizační záležitosti.

Jiří Hořejš

Jihlava

Výbor pobočky svolal členy 2. listopadu 1961 na odpolední pracovní schůzi o matematické olympiádě. S. *Miroslav Němec* je informoval o práci v jubilejním roce a s. *Josef Svoboda* ukázal, co je úkolem přípravných úloh, a dal pokyny, jak pomoci soutěžícím a jak zachytit jejich zájem.

Dne 15. listopadu 1961 přednášel v naší pobočce s. *Jan Vyšín* na téma „Konstruktivní úlohy a jejich význam pro školskou praxi“. Z celé oblasti se sjelo 42 členů. Přednášející srovnával metody řešení algebraických úloh s metodami řešení konstruktivních úloh a ukázal posluchačům nové způsoby jejich řešení.

Dne 21. listopadu 1961 byl uspořádán ve spolupráci s ÚDVU pro učitele fyziky Den fyzikálních pokusů a metodické práce ve fyzice. Práci řídil s. *Josef Sýkora* s kolektivem spolupracovníků.

Dne 23. listopadu 1961 byly uspořádány pro olympioniky ve třech středních školách, tj. v Třebíči, ve Žďáru n. Sáz. a v Jihlavě, přednášky o dělitelnosti čísel.

Dne 7. prosince 1961 odpoledne byli pozváni všichni učitelé, jejichž žáci soutěží v matematické olympiádě, k instruktáži o soutěžních úlohách. Soudruh *Josef Svoboda* objasnil podstatu každé soutěžní úlohy a dával pokyny, jak vést žáky při soutěži k vytrvalosti.

Během IV. čtvrtletí byly konány tři výborové schůze, při nichž se soustředil hlavní zájem na zajišťování oslav 100. výročí založení JČMF v roce 1962.

Josef Svoboda

Liberec

Ve 4. čtvrtletí 1961 se v pobočce JČMF v Liberci konaly tři přednášky pro členy Jednoty. Dne 20. 11. přednášel s. *Miloš Jellínek*, ústřední inspektor MŠK, na téma „Vyučování matematice v afrických zemích“, dne 4. 12. s. *Jiří Novák*, odb. as. VŠST v Liberci, na téma „Některé úlohy z kombinatoriky“ a dne 18. 12. 1961 s. *František Tumajer*, odborný asistent VŠST v Liberci, na téma „Řešení diferenciálních rovnic operátorovou metodou“. Přednášek se průměrně účastnilo 17 posluchačů.

Kromě pravidelných přednášek pro členy se pobočka zabývala hlavně vzbuzováním hlubšího zájmu o matematiku u nadaných studentů středních škol. Bylo pro ně uspořádáno šest dvouhodinových přednášek, kterých se účastnilo celkem 171 studentů středních všeobecně vzdělávacích a průmyslových škol, převážně řešitelů MO. Přednášky byly uspořádány v Liberci a v České Lípě za vedení pracovníků PI v Liberci s. *Duška, Crhy, Fr. Šimka* a *Lad. Šimka*.

Odbočka podrobně připravila plán akcí v jubilejním roce JČMF a začíná podle připraveného plánu akce provádět. Za členy JČMF bylo získáno v uplynulém období osm učitelů středních a vysokých škol.

Václav Pecina

Olomouc

Po třech zdařilých metodických besedách, které byly uspořádány pobočkou JČMF a Ústavem pro další vzdělávání učitelů a výchovných pracovníků v Olomouci na podzim roku 1960, bylo pokračováno v jejich pořádání i v roce 1961. Každou třetí středu v měsíci scházeli se pravidelně a dobrovolně zájemci z řad učitelů všech typů škol z okresů Bruntál, Olomouc, Přerov a Šumperk v sále Ústavu ve Školní ulici, aby v soudružském prostředí diskutovali o aktuálních problémech vyučování matematice. V řízení besed se střídali s. *Josef Široký*, docent metodiky matematiky na universitě Palackého, a *Rudolf Horáček*, metodik matematiky v ÚDVU v Olomouci.

Na čtvrté besedě (18. ledna 1961) se pokračovalo v diskusi o klasifikaci v matematice v souvislosti s různými formami prověřování vědomostí žáků. Toto téma nebylo totiž zcela vyčerpáno v prosincové besedě. S. *Josef Švec* hovořil o prověrkách vědomostí žáků v matematice, které prováděl několik let v bývalém okrese šternberském. Výsledky těchto prověrek ukazují vážné nedostatky ve vědomostech a dovednostech žactva, což v diskusi potvrdili i soudruzi z ostatních okresů.

Pátá beseda (15. února 1961) se zabývala samostatnou prací žáků v hodinách matematiky. Úvodní přednášku přednesl s. *František Hladký*. Účastníci si v diskusi ujasnili význam samostatné práce jako prostředku vedoucího k vyšší aktivitě žactva a efektivnosti vyučovací hodiny.

Na šesté besedě (15. března 1961) se hovořilo o logaritmickém pravítku, které bylo jako nové učivo zařazeno do osnov 9. ročníku základní devítileté školy. S. *Zbyněk Losenický* vysvětlil použití nomogramů jako průpravy k logaritmickému pravítku a sdělil své zkušenosti z vyučování tomuto tématu na dvou olomouckých školách. S. *Josef Metelka* přednesl na této besedě přednášku o matematických strojích jako úvod k exkurzi do Ústavu pro výzkum optiky a jemné mechaniky při n. p. Meopta v Přerově. Tato exkurze se uskutečnila 25. března 1961. Zúčastnilo se jí 31 učitelů, kteří si prohlédli samočinný počítač Z 11 a vyslechli výklad pracovníka ústavu s. *Milana Krále* o schopnostech a možnostech užití tohoto stroje.

Šestá beseda (17. května 1961) se konala na základní devítileté škole v Tovačově a zabývala se metodikou počátků algebry. Účastníci v počtu 32 hospitovali v VII. třídě, kde s. *Josef Straka* probíral jako nové učivo druhou mocninu dvojčlenu. Po společném obědě prohlédli si účastníci těžbu štěrkopísku a tovačovský zámek.

Osmá beseda (18. října 1961) měla na programu uplatňování marxistické filosofie ve vyučování matematice. Úvodní přednášku přednesl s. *Miloslav Zedek*. Tato velmi zdařilá, konkrétní a téma vyčerpávající přednáška byla po besedě rozmnožena a rozeslána všem školám oblasti olomouckého ÚDVU s doporučením, aby se stala předmětem jednání v předmětových komisích.

Devátá beseda (15. listopadu 1961) navazovala na besedu osmou. S. *Stanislav Liška* přednesl podnětný referát o politicko-výchovné práci v hodinách matematiky. V diskusi se zejména hovořilo o výchově ideově politické, o výchově ke komunistické morálce, o pěstování charakterových vlastností a estetické výchově v matematice.

V desáté besedě (20. prosince 1961) se diskutovalo o návrhu zprávy o výchovně vyučovacích výsledcích v matematice a fyzice na školách 1. a 2. cyklu podle stavu ve školním roce 1960/61. Všichni přítomní souhlasili s rozborů ve zprávě uvedenými a s návrhy na odstranění nedostatků ve vyučování těmto důležitým předmětům. S. *Josef Švec* dokumentoval správnost některých zjištění na výsledcích průzkumu, který provedl na okrese olomouckém v květnu 1961 v 7. ročnících základních devítiletých škol.

Domníváme se, že metodické besedy o vyučování matematice v Olomouci pevně zakotvily. Vytvořil se stálý kádr návštěvníků, kteří si zvykli pravidelně vyměňovat své zkušenosti a otevřeně projevovat své názory a pochybnosti. Průměrná účast na besedách v roce 1961 byla 36, besedy byly vždy odpoledne od 14 do 17 hodin, exkurze do Přerova a Tovačova byly organizovány jako celodenní autobusové zájezdy.

Pro 1. pololetí roku 1962 připravujeme besedy o audiovizuálních pomůckách, o efektivnosti vyučovacích metod a vyučovací hodiny, o spojení školy se životem ve vyučování matematice a o odborných učebnách pro matematiku.

Rudolf Horáček

Praha

Dne 17. dubna 1961 se konala výroční členská schůze pražské pobočky JČMF, na které byl zvolen nový výbor v čele s předsedou s. *J. B. Slavíkem* a jednatelkou s. *Milenou Hořejšovou*. Po ukončení členské schůze se konala ustavující schůze nového výboru. Funkcí zástupce předsedy pobočky byl pověřen s. *Evžen Říman*, zástupcem jednatele s. *Jiří Kodeš*, pokladníkem s. *František Hradecký*, předsedou matematické komise s. *František Běloun*, předsedou fyzikální komise s. *František Lehar*, referentkou pro oslavy jubilejního roku 1962 s. *Věra Kubánková*, revizory účtů s. *Karel Zdráhal* a s. *František Dibelka*.

Po prázdninách se konaly dvě výborové schůze pobočky. Na první schůzi dne 9. října 1961 byl sestaven užší pracovní výbor z těchto členů: předsedy s. *J. B. Slavíka*, jednatelky s. *Mileny*

Hořejšové, s. Františka Bělouna, s. Františka Lehara, s. Jiřího Kodeše a s. Evžena Římana. Tento pracovní výbor se bude scházet k řešení úkolů, které se vyskytnou v období mezi jednotlivými výborovými schůzemi a ke kterým není třeba svolávat celý výbor pobočky.

Členové výboru se na této schůzi zabývali též návrhem na vyznamenání pedagogických pracovníků v matematice a fyzice z řad členů pobočky ke stému výročí vzniku JČMF. Tento návrh byl však po přesnějších instrukcích z ústředí přepracován na druhé výborové schůzi.

Dále byla projednávána otázka tematiky matematických přednášek. S. *František Běloun* připravil na měsíc říjen přednášku s. *Stanislava Horáka* na téma „Neurčité rovnice“. Tato přednáška se uskutečnila dne 31. října za účasti 36 členů.

Druhá výborová schůze se konala dne 27. listopadu s tímto programem: 1. Změna návrhu členů pražské pobočky na vyznamenání pracovníků v matematice a fyzice ke stému výročí vzniku JČMF na základě doplňujících informací ÚV JČMF. 2. Příprava členské schůze. 3. Ustanovení delegáta na poradu předsedů a jednatelů konanou dne 8. prosince t. r. za onemocnělou s. jednatečku.

Návrh pobočky na vyznamenání pracovníků v matematice a fyzice byl prodiskutován a zaslán s podrobným odůvodněním na ÚV JČMF. Výbor se dále usnesl, že v jubilejním roce 1962 uspořádá pražská pobočka výstavku na námět „10 let matematické olympiády“.

Členská schůze se konala 14. prosince 1961. Byla spojena s přednáškou s. *L. Dršky* na téma „Přímá přeměna jaderné energie v elektrickou“. Přednáška byla doplněna diapositivami. Po jeho výkladu byla živá diskuse s řadou dotazů. Na této schůzi byli dále členové informováni o činnosti výboru pobočky v uplynulém období a o chystaných oslavách jubilejního roku 1962.

Milena Hořejšová

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie. — Ročník 7. — *Vydává:* Jednota československých matematiků a fyziků v Nakladatelství ČSAV, Vodičkova 40, Praha 1 - Nové město, dod. pú. 1. *Redakce:* JČMF, Maltézské nám. 1, Praha 1 - Malá Strana, tel. 40892. — *Tiskne:* Knihtisk, n. p., závod 5, tř. Rudé armády 171, Praha 8, dod. pú. 8. — Rozšiřuje poštovní novinová služba, objednávky a předplatné přijímá Poštovní novinový úřad - ústřední administrace PNS, Jindřišská 14, Praha 1 - Nové Město. Lze také objednat u každého poštovního úřadu nebo doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje Poštovní novinový úřad - vývoz tisku, Štěpánská 27, Praha 1 - Nové město. Cena jednoho výtisku Kčs 3, —, v předplacení (6 čísel ročně)

Kčs 18, —, \$ 5, —, £ 1,15,9. A-14*21214

Toto číslo vyšlo v dubnu 1962

© by Nakladatelství Československé akademie věd 1962